

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 Din

za pol leta 30 Din

za vse leto 60 Din

Posamezne številke 1.50 Din

Za inostranstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 13. novembra 1936.

O narodni vzgoji

»Domoljub« od 7. oktobra 1936 prinaša v uvodniku izjavo uglednega hrvaškega dostojanstvenika, velikega prijatelja Slovencev:

»Rad imam vas, Slovence. Občudujem vašo lepo deželo, vašo prijazna mesta in snažne vasi, vašo globoko vernost, vašo kulturo, ki je na najvišji stopnji v državi, vaše zadruga, društva in organizacije vseh vrst, zlasti pa vaše poštenje in vašo delavnost. V mnogih, mnogih stvareh ste Slovenci poklicani, da bi bili učitelji nam Hrvatom in Srbom. Le ena stvar se mi na vas ne dopade: namesto da bi bili vi naši učitelji, se nam ponujate le kot ponižni sluga. Služkinja, natararica, tipkarica, agent, vratar, finančar in žandar, to so poklici, ki so jih Slovenci po vsej državi napolnili. Na vodilnih mestih pa se Slovenci menda ne le ne morete, ampak tudi nočete uveljavljati.«

S tem je »Domoljub« povedal stvar, ki se pri nas zelo pogosto sliši. Ali je hlapčevstvo res prirojena lastnost našega naroda? Nikakor ne! Res pa je, da so to žalostno lastnost že nekaj pokolenj sem našemu ljudstvu precej privzgojili in sicer v prvi vrsti naši izobraženci. Naravno je, da se je slovensko izobraženstvo šolalo v tujih šolah; razumljivo je, da se je v teh šolah navzelo precej tujega duha. Toda njegova usodna napaka je bila, da je to izobrazbo sprejemalo, ne da bi trdno, samozavestno stalo na domači zemlji in lastnem ljudstvu. Ker te zasidranosti ni bilo, ga je tuja izobrazba omajala, namesto da bi ga še bolj zakoreninila v domačih tleh, kakor se je zgodilo to pri nekaterih izbranih ljudeh, kakor Čopu, Prešernu, Levstiku, Cankarju. Tako je to izobraženstvo omahovalo, zapadalo tuji miselnosti in jo oponašalo, s tem pa psihološko neizogibno zgubilo čut za umsko in pravstveno neodvisnost. Ali na kratko, postalo je hlapčevsko, vse tuje je bilo vnaprej imenitno, vse domače v najboljšem primeru le bolj za silo. In s to tujo izobraženostjo se je tudi rada bahala pred domačini, ki je niso bili deležni. Ob začetku narodnega preporoda se velik del tega izobraženstva sploh ni mogel prilagoditi narodni misli. Takrat smo imeli polno

ljudi, ki so bili z vsem srcem Kranjci, niso pa mogli postati Slovenci.

Taj miselnosti se je tudi bilo zahvaliti, da so mesta ostala sredi slovenske zemlje nemškutarska. Saj so celo narodni prvaki in njihove dame najrajši govorili nemški, posebno radi pa so se z nemščino bahali tisti, ki so jo komaj napol znali.

Na ta način se je polagoma začela širiti misel, da je tujec več ko domačin, da je nemščina višji in boljši jezik ko slovenščina, da so prijatelji, znanci med Nemci več vredni kakor med domačini, in tako je ljudstvo, ki je bilo prvotno naravno odporno proti tujstvu, začelo to odpornost zgubljati in tudi samo začelo gledati v tujcu višjega človeka.

Vzgojno zelo nesrečno je v tem oziru vplivalo slovensko politično življenje. Vsakega propadlega nemškega aristokrata na naši zemlji so imeli za boljšega poslanca in zastopnika naših koristi, kakor domačina. Slovenci se niso mogli nikdar združiti v skupnem čisto slovenskem krožku, samo grof Hohenwart jih je združil vse v svojem konservativnem narodnem mešanem klubu. Ko se je poostrišlo nasprotstvo med glavnima slovenskima strankama, je vsaka iskala zaveznikov pri tujcih, da bi se lažje borila proti sonarodni nasprotnici. Tako je dr. Tavčar sklenil v krajskem deželnem zboru zvezo z nemškimi veleposestniki, dr. Gregorič v Gorici pa z italijanskimi liberalci. Naravnost čudež bi bil, ako tako ravnanje inteligence ne bi bilo ljudstva pohujšalo.

S takim izročilom in miselnostjo smo prišli Slovenci v Jugoslavijo. Politiki so tudi tukaj začeli kazati svojo politično izšolanost. Ne bomo navajali posameznosti, lahko pa trdimo, da je naše ljudstvo po pravici prepričano, da so tisti, ki so glasovali za centralistično in unitaristično ustavo, glasovali za njo zato, da bi s pomočjo centralizma lahko doma proti močnejšim vzdržali premoč.

Naši učitelji v ljudskih in srednjih šolah so bili sicer dobri narodnjaki, vendar jih je bilo mnogo med njimi, ki niso znali učiti prave samozavesti. Celó zelo izobraženi dostikrat niso znali

angleškega deizma in agnosticizma ter gospodarskega in političnega liberalizma, s katerim je istil demokracijo. Njegova delovna gonilna sila pa je bil racionalizem, v katerem je videl tudi osnove za napredek Slovencev. Vzgojiti Slovence v kulturnem in gospodarskem življenju po zgledu Angležev in dvigniti rojake na stopnjo evropskega zahoda, to je bil za Turnerja pogoj, da se lahko z gotovostjo v prihodnosti Slovenci uveljavljamo v okviru avstro-ogrske monarhije tudi politično. Gotovost za naš narodni razvoj je videl Turner v **brezpogojni kulturni preorientaciji na zahod, katera more edina zagotoviti naše politično življenje v Srednji Evropi.** S tem mišljenjem se je začel uveljavljati kot prosvetni, gospodarski in kulturni vzgojitelj v dopisih našem časopisju ter gledal ves čas svojega življenja vse naše narodno življenje s tega, in poleg tega še posebej z vzgojnega vidika.

Osebnost je bil Turner vzgojitelj par excellence, kar mu je omogočilo v življenju ugodno družabno in stvarno eksistenco. Vzgojno pa se je začel že zgodaj uveljavljati pri svojih domačinih in rojakih. Iz Velike Britanije je začel v svojih dopisih domačim navajati framske in pohorske rojake na čitanje slovenskih knjig in časopisov, na gospodarsko modernizacijo kmetijstva in pozneje tudi na potrebe narodne organizacije. Gotovo je, da je prva slovenska organizacija v Framu, konservativno politično društvo, nastala 1872 in rastla pod vplivom njegovih pisem z Dunaja in iz Strassbourga.

V književnosti je Turner videl samo sredstvo za politično in kulturno vzgojo naroda, torej sredstvo za narodni preporod.

V narodnogospodarskem mišljenju je Turner ob zaključku visokošolskih študij v duhu našega takratnega političnega življenja **že izrazil zastop-**

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštočekovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadruga tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

pedagoško pravilno predstaviti spoštovanja pred nemško močjo in kulturo. Tudi domačih razmer niso znali mladini prav pojasniti. Treba bi bilo odločno obsoditi omejenost političnih voditeljev, ki tudi v najbolj perečih narodnih vprašanjih niso mogli ustvariti skupnega narodnega odbora in dela.

Izobraženstvo, ki ni imelo praktično političnega vpliva, se je bridko pritoževalo, da je vse politično življenje brez velikega idejnega političnega programa, da naši poslanci na Dunaju vrše samo politiko političnih drobtin, da se je v tem pogledu dosegel rekord. Kazali so na Čehe in na češko vprašanje in poudarjali, da po krivdi slovenskih politikov v Avstriji slovenskega vprašanja sploh ni, ker tudi ni velikega slovenskega narodno političnega programa. Pri tem so prezrli velikansko politično delo doma, solidne priprave za domačo avtonomijo, zadruga in prosvetno organizacijo ljudstva.

Danes taki ljudje in njihovi somišljeniki politično drobtinarstvo proslavljajo sploh kot edino upravičeno politično dejavnost. Tudi to ljudstvo vidi in vpliv na narodno samozavest mora biti po tem.

O slovenskem vprašanju se sedaj govori in piše toliko zmedenega, da se tudi razsoden človek, če ni trdnega značaja, mora zbegati. Zato je razumljivo, da je zbeganih tudi mnogo učiteljev in profesorjev. Kako bodo ti potem vzgajali našo mladino v narodnem oziru, si lahko mislimo. Če še upoštevamo, da je postati jezikovni jugoslovanski veliko lažje, kakor je bilo svoj čas postati nemec, bomo morali priznati, da se bodo uspehi slabe narodne vzgoje kazali veliko huje, kakor so se v Avstriji. Že danes vidimo po južnih krajih naše ljudi, ki so tam samo nekaj mesecev, pa nočejo več znati slovenski.

Vprašanje narodne vzgoje je eno najbolj perečih. Zato morajo vzgojo našega naroda dobiti v roke ljudje, ki so tesno povezani z njegovo miselnostjo, ki čutijo z njim in zanj. Pred vsem pa taki, ki niso nikoli niti v besedi niti v dejanju mešetarili z njegovimi pravicami, pa bodisi to na desno ali na levo. To se pravi možje, ki v naših načelnih in osnovnih stvareh niso delali kompromisov.

Slovenec — svetovljan — slovenski mecen

(Dr. Pavel Turner)

(Nadaljevanje.)

1869 se je vrnil iz Londona na Dunaj, kjer sta mu profesorja Wessely in Reinisch dala prijateljski nasvet, da pusti študij filozofije ter se pripravi na pravoslovni fakulteti za docenturo politične ekonomije. To je tudi storil. Medtem pa so prišle nad Turnerja tvarne skrbi ter se je moral lotiti vzgojiteljstva, kar ga je pa, nasprotno kakor v Londonu, silno oviralo v študijah. Vsemu temu se je pridružilo še nekaj nepojasnjenega, da je mladi Ahasver hotel izvršiti samomor, od katerega pa ga je odvrnil Franc Firbas. Firbas mu je s posojilom tudi denarno omogočil, da je mogel Turner 1875 zapustiti Dunaj in se odpraviti na univerzo v Strassbourg. To je storil iz dveh vzrokov. Po vrnitvi iz Velike Britanije ni mogel prenašati dunajskih univerzitetnih metod, katere je zlasti pri izpitih imel za duha ubijajoči birokratizem. Davorin Trstenjak pa je poskušal s svojimi prijateljskimi zvezami s Strossmayerjem spraviti Turnerja za docenta za narodno gospodarstvo na novem zagrebškem vseučilišču. Temu je Turner sledil ter se za novi poklic pripravljaj na strassbourški univerzi. S tem ciljem je tudi končal študije 1874 z disertacijo o germanskem in slovanskem rodbinskem pravu, kot prvi doktor nemške strassbourške univerze. Del te disertacije je izšel v tisku: Turner Paul, Slawisches Familienrecht, Strassburg 1874.

Turnerjeva študijska leta so postavila osnove njegovemu življenjskemu naziranju. Njegovo gledanje na svet se je izkristaliziralo pod vplivom

nik narodne gospodarske osamosvojitve, kar pokaže praktično po smrti svoje matere 1870. Ko ji namerava postaviti na framskem pokopališču nagrobnik, želi za spomenik velik kamen, katerega pa ne naroči na Dunaju ali v Mariboru, temveč ga pošče doma v dioritskih skladih framskega Pohorja.

Ob zaključku svojih študij je bil Turner že miselno ustaljen mož, ki je svoje narodnopolitične nazore širil s pismi med svojimi Framčani, z Ahasverjevimi dopisi v »Novicah«, Einspielerjevem »Slovencu«, »Slovenskem gospodarju«, »Slovenskem Narodu«, v Pajkovi »Zori« in v Razlagovem »Slovenskem pravniku« med Slovenci; v zagrebškem »Obzoru« in »Narodnem listu« ter v belgrajškem »Vidovdanu« pa med južnimi Slovani.

Po promociji je čakal na docenturo na zagrebškem vseučilišču v Parizu, kjer se je izpopolnjeval v študiju narodnega gospodarstva. Iz obzirov do Davorina Trstenjaka je odklonil vabilo za zasedbo profesorskega mesta na univerzi v Limu v Južni Ameriki, nato pa ugotovil, da visi zagrebška docentura v zraku. Zato se je moral iz tvarnih razlogov vrniti domov ter si poiskati kako drugo mesto; mislil je v prvi vrsti na srednješolskega profesorja angleščine in francoščine, kar pa mu zaradi pomanjkanja strokovnih izpitov ni uspelo. Pri iskanju službe pa je naključje dovedlo Turnerja do prijatelja Josipa Šumana na Dunaju, ki ga je opozoril na službo vzgojitelja pri grofu Edelsheim-Gyulaju, inspektorju celokupne avstro-ogrske kavalarije. Službo je 1875 dobil ter jo je 1885 zamenjal z vzgojiteljstvom pri mejnem grofu Pavlu Pallaviciniju, kjer je ostal nadaljnjih sedemnajst let. Svoje novo mesto je preživel Turner pri Edelsheim-Gyulaju v Budimpešti, pri Pallaviciniju na Dunaju, zraven tega pa na madžarskih in sudetskih plemiških gradovih ter po svetovnih kopalščih in letoviščih. (Dalje prihodnj.)

Najboljši šivalni stroji in kolesa

ADLER

po izredno nizkih cenah pri tvrdki

Josip Petelinc, Ljubljana
za vodo (blizu Prešernovega spomenika)

Večletno jamstvo!

Pouk v umetnem vezenju brezplačen!

Cankarjevo delo

Iz govora prof. Franceta Koblarja ob priliki
60 letnice Ivana Cankarja dne 30. oktobra t. l.

(Poročilo iz Celja)

Spominjamo se 60 letnice rojstva Cankarja, ko poteka že 18. leto od njegove smrti. Zares, kratko je bilo to življenje, toda dopolnilo ga je veliko delo: po obsegu daleč največje, kar ga je kdaj napisal slovenski pisatelj, po lepoti in globini pa čudo, pred katerim se danes stojimo zavzeti. Njegov nastop je bil razodetje narodne lepote in moči, dotlej skrite v mnogih rodovih in pokolenjih, sedanjemu rodu pa živa vest in opomin njegovega človečnosti poslanstva. Ivan Cankar stoji v resnici kakor mejnik tega, kar je bilo pred njim, in kar je nastalo in nastaja za njim. Pred njim je bil sicer Prešeren s svojo veliko pesnijo, prvi prerok narodne bodočnosti, prvi in največji glasnik čiste človeške lepote in svobode; za Prešernom je hodila vrsta marljivih delavcev, ki so v potu svojega obraza znašali gradivo za napovedano stavbo narodne bodočnosti. Toda to je bila dolga in potrpežljiva pot, predolga spriči naglega napredka in zorenja drugih narodov, in zdi se, da je bil tisti čas vse preveč poln razumskega tehtanja in krotke čustvenosti, ki krivico sicer nejevoljno prenaša, pa se ji počasi privadi, veliki cilji pa mu ostajajo vedno bolj daleč. In najsi so naši politiki že izza klica po zedinjeni Sloveniji, izza bojev za enakopravnost našega jezika v šoli in uradu, izza tipanj v jugoslovansko državno skupnost in zlasti v požrtvovalni brambi na naših mejah in v od tujstva zastrujenih mestih dosegli marsikaj, so vendar zgodovinske vezi in občutek podrejenega naroda ostali naša podédovana usoda. Zakaj v tem narodu je bila zlasti izobrazena družba majhna: komaj prebujena k narodni zavednosti se je že vračala v meščansko samozadovoljnost, postajala je plitva in ošabna, vdana svoji časti in oblastnosti, skratka bili smo narod povprečnih rodoljubov, ki nimajo ne poguma do žrtev, ne volje do resnice.

V ta čas je stopil Ivan Cankar kot umetnik in narodni delavec z novo vsebino. Po Prešernu je prvi spet pokazal, da se narod ne meri po številu in gospodarski moči, ampak po velikosti njegovega duha, po tem, kar je odkril globine človeškega srca in kolikor je povzdignil ponižano in popačeno človeško dušo. S čudovito silo so planili iz njega požigajoči in očiščujoči plameni: kakor neverjetne sanje so vstajale podobe novih ljudi, siromakov, nemirnih popotnikov in delavcev, ki jih vodi samo ena želja, da dosežejo tisto, kar je popolno nad ves lep videz, prevaro in potvaro, da najdejo popolno pravico, dobroto in resnico, to pa je pravica, dobrotina in resnica človeškega srca, druga kakor tista, ki jo sodijo in dele dosedanje družabne postave. Ko je Ivan Cankar izpričal, da ima tudi narod siromakov svoje bogastvo duha in srca, svojo pravico do življenja, je zahteval tudi zanj vsega, kar imajo veliki narodi; v imenu človeške svobode se ni čutil nikomur pokornega in je razglasil, da je vsako hlapčevstvo gnusoba.

Toda ta narod je bilo treba prečistiti in mu postaviti ogledalo, da vidi samega sebe. Bridko se je Ivan Cankar posmehnil navideznim ljudskim čednostim in krepostim, pokazal nekoristnost in praznoto priučenih narodnjaških gesel, razgrnil je družabno laž in jo razparal z vso ostrino svoje besede. To odkrivanje človeških in narodnih napak je bilo v začetku tako brezobzirno, da se je zdelo, kakor da se v pesniku oglašava nevera v človeka in mrznja do naroda; slišali so se glasovi, da Ivan Cankar uvaja nihilizem in anarhijo. Sam je priznal: »Pobegnili sem, da bi bil sam gospodar; svoja prst, svoj cvet in svoj sad; list, ki ni bil rojen ne na drevesu ne na grmu, kamen, ki ni bil izluščen iz skale.« Toda lastno trpljenje, ki mu je odprlo oko za tujo bolečino, je v njem samem vzbudilo malodušnost in dvom o pravici njegove srdite jeze, iz tega dvoma pa je začela poganjati ljubezen, največja kar je je dal kak narodni delavec: popolno žrtvovanje lastne sreče in miru; pesnik se je postavil ves v službo svojemu narodu, pripravljen na po-

manjkanje in preganjanje — zvest samo svojemu notranjemu glasu. Tako se je vsega izbral, se razdal do konca, da nam je zapustil zaklad, s katerim danes izpričujemo svojo vrednost pred velikimi narodi.

Se od daleč se ne moremo ob tej priliki dotikati celotne duhovne podobe Ivana Cankarja. Sam jo je vtisnil v svoje delo, ki je danes zbrano v 20 debelih knjigah. Čudovito pa se v tem delu prepleta troje največjih vrednosti, s katerimi je pesnik tudi sklenil svoje življenje: Mati, domovina, Bog.

Nihče v vsem svetovnem slovsu ni orisal veličine in svetosti matere tako, kakor je storil on v podobi svoje siromašne matere. Podoba trpeče žene obdaja z mučeniško glorio, boža jo s svetim strahom in nedotakljivo ljubeznijo, venomer se povrača k nji, v nji gleda srečo svoje mladosti, ob nji se obtožuje grehov, ki jih ni v katekizmu. — ob nji se zagleda tudi v smisel življenja in trpljenja. Ta podoba je v njem tako nedotakljiva, da v vseh svojih spisih ni postavil niti ene preproste žene kot zgled greha in laži. — vse njegove trpeče in ponižane žené imajo materin obraz.

Pa tudi podoba domovine se je v njem bolj in bolj jasnila, se dvigala in se razodela v nedosegljivi lepoti in skrivnostni moči. Od daleč, iz tujine jo vidi vso majhno, pa kakor nevesto lepo, vredno vse ljubezni in zvestobe. Njegovo prešerno mladostno delo se mu zdaj zazdi kakor huda bolezen: »Ko sem ozdravel, sem te spoznal in sem vedel, kako predrzno in nespametno je moje početje. Le kdor je močan onstran tebe in preko tebe, te lahko zavrže.« Sedaj je odkril, da je domovina tedaj, ko jo je najbolj šibal, najbolj ljubil. »Videl sem te vso v nadlogah in grehah, v sramoti in v zmotah, v ponižanju in v bridkosti; zato sem z žalostjo in s srdom v srcu ljubil tvojo oskrunjeno lepoto. Ljubil jo stokrat globlje in stokrat višje od vseh tvojih trubadurjev! Dal sem ti svoje srce in svoj razum, svojo fantazijo in svojo besedo, dal sem ti svoje življenje — kaj bi ti še dal?« Odslej trepeti v vedni skrbi za usodo domovine in trdno veruje v končno narodovo vstajenje.

S podobo matere in domovine je stopil Ivan Cankar do zadnjega, kar vznemirja človeško srce — do Boga. Pred tem vprašanjem je obstal; njegov nepomirljivi duh je klonil. Iz čudnega reda v svetu, iz nasprotja med pravico in krivico se mu je odprlo spoznanje, da je vsako trpljenje odrešljivo, da še nobena solza ni bila prelita zastonj; ostala je v njem vera, da to življenje ni

zadnje, da je za njim drugo, popolnejše in večno. V tej veri je čakal tudi odrešenja in vstajenja svojega naroda in vsega trpečnega človeštva. Ob času velike vojne, ko se je že ves zamislil v onstranski svet, so se mu povračale svete podobe iz njegove mladosti, podobe vere njegovega naroda: Golgota in žalostna mati, velika noč in povečanje, vse se je zloilo z njegovim hrepenenjem v zadnje spoznanje. Morda je poslednje, kar je napisal, to-le: »Trikrat je omagal Kristus pod križem, trikrat so se mu zastrle oči. In ko so ga razpeli na ta strašni križ, ko so vadjali pod njim za njegovo rdečo haljo, rdečo od božje krvi, je zaklical on sam, zaklical v neznanu bolečini: »Bog, o Bog, zakaj si me zapustil!« Tudi to je moralo tako biti. Zakaj treba je bilo Sinu božjemu, treba je človeku, narodu in človeštvu, da pred sijajnim vstajenjem svojim toči krvave solze na Oljski gori, treba mu je Judeža izdajalca, krivičnih sodnikov, zasmehovanja in bičanja in trnjeve krono, treba križevе poti in povišanja na križ. In tudi je bilo treba omahovanja, dvoma, bridkosti in malodušnosti; ker malodušnost je rodna mati najgloblje vere in najvišje moči.

Osemnajsto leto poteka od smrti Ivana Cankarja. Prav toliko, kolikor štejemo let svoje narodne svobode. Danes je njegovo utrujeno in izmučeno telo že vse sprejela vase domača zemlja. Čigav je njegov duh, ki živi za njim? Nikogar od nas, ki bi radi ob njem potrdili veljavnost svojih programov ali opravičili celo svoje omahljive življenjske nazore. Ivan Cankar je last slovenskega naroda, ki ga on sam kliče k popolni pravici, popolni svobodi, k ohranitvi njegove čiste podobe in ga vodi v bratovstvo vsega sveta. Zato je tudi njegovo slovenstvo živa zavest svoje lastne vrednosti in nikomur naprodaj, tudi bratu ne; zato je duh Ivana Cankarja še ne do kraja izpolnjena vera v našo bodočnost.

In mi? Pač si večkrat, ko se nam zamegli pred očmi in ko sila zmaguje, zaželimo, da bi še živel on, da bi še udarjal njegov bič — skoraj tako, kakor da kličemo junaka, ki bi namesto nas opravil vse, kar se nam ne zdi prav, ki bi svoj pogum tvegal za našo strahopetnost, napačno obzirnost, polovičarstvo in neznačajnost. Ali nismo mi sami ta čas grešili proti njemu in ga celo pred mladino obsodili premajhnega in preozkega — nacionalizma, zato ker je zapel visoko pesem slovenski zemlji. Ko slavimo njegov spomin, se pogreznimo vase in preišljujemo, — sicer ga nikar ne slavimo, nihče nam ne bo očital nehvaležnosti, najmanj on sam; živel bo brez nas in nakljub nam on sam — Ivan Cankar!

Kalne vode

Zadnjič smo povedali, zakaj »Jutro« s tako vneto priznava hrvaško vprašanje, da ga hoče celo »rešiti«. Nas, pa vsaj presodnejše med njegovimi naročniki, bi utegnili sicer vse bolj zanimati, če bi nam »Jutro« pojasnilo, zakaj včasih hrvaškega — in seveda prav tako slovenskega! — vprašanja ni hotelo poznati, zakaj je včasih pisalo, da sploh v »nacionalnoedinstveni« Jugoslaviji hrvaškega vprašanja biti ne more, in kako spravlja svoje sedanje stališče v sklad s prejšnjim svojim edinstvenim naukom. Kajti že zgolj logika bi vsaj za resen list predpostavljala, da svoje skoke v politični miselnosti nekoliko obrazloži, če se jim že v tej svoji stiski izogniti ne more.

»Jutro« tega seveda ne stori. Raje računa z ljudsko pozabljivostjo in s tem, da bo s stalnim ponavljanjem neke trditve ubilo v ljudeh čut za spoznanje dejstev.

Že zadnjič smo ugotovili, da ni nič novega Mačkovo priznanje dinastije in skupnih državnih mej. To stališče je splošno znano in dr. Maček sam se je skliceval na to splošno poznanje hrvaškega stališča. Prav zaradi njih so ga vendar ves čas napadali jugoslovenci kot separatista in federalista. »Jutro« pa hoče v svoji zadregi, ko išče prijateljev, na mah razglasiti te Mačkove izjave kot nekakšno novo politično razodetje. Samo to naj bi še dodalo, da ga je ono k temu priznanju napotilo.

Zadnjič smo zato navajali »Jutro«, ki na isto sapo priznava prvič izjavo dr. Mačka, da so pogoji za stvarno rešitev hrvaškega vprašanja široki javnosti znani in drugič, da je s to javno ugotovitvijo, namreč s to že davno in v vsej javnosti znano ugotovitvijo dr. Mačka, znatno razčiščen politični položaj.

Ta dr. Mačkova izjava se pa »Jutru« tako dopada, da jo gloda in gloda naprej. Nič ne de, če so dr. Mačku prav take izjave pod nacionalnim jugoslovanskim režimom prinesle ječo. »Državniki« okoli »Jutra« se je drže, in to krčevito držanje je menda edino državniško pri njih. Zato »Jutru« ni dovolj, da jo je povedal enkrat. Preteklo je komaj nekaj dni, in že se spet naslaja z njo v nedeljsemk uvodniku S. t. m. Moramo jo vsekako dobesedno ponatniti, ker sicer bi še kdo utegnil misliti, da smo morebiti v naglici povedali kaj preveč:

Odkar je dr. Maček v znanem belgrajskem intervjuju začrtal osnovne linije sporazuma, kakor si ga on zamišlja, in nakazal tudi pot, kako ta sporazum

izvesti, je položaj znatno bolj razčiščen. Dr. Maček je kot vodja hrvaško-nacionalističnega pokreta obeležil okvir in notranjo preureditev države. Postavil je izven diskusije vprašanje dinastije in vprašanje skupnih državnih mej.

Toda »Jutru« se vendar zdi, da je treba to izjavo nekoliko razložiti. Torej nadaljuje:

Ako skušamo logično izpopolniti, kar je v dr. Mačkovi izjavi tako rekoč le v obrisu naznačeno, bi smeli reči, da imajo skupne meje obeležiti Jugoslavijo na zunaj kot enoto, ki mora seveda razpolagati tudi z vsemi potrebnimi sredstvi, da se kot enota varuje in nasproti drugim narodom in državam uveljavlja. Ena zunanja politika, ena vojska, ena gospodarska in pravna celota, to so pač najnujnejši pogoji, da Mačkova beseda o skupni meji, ki je izven diskusije, dobi svoj realen pomen.

V tej razlagi pa le ni moglo skriti svojega centralističnega jugoslovanskega kopita: ... ena gospodarska in pravna celota. Zato pa bo samo koristno za vsakega, ki mu je za odkrito besedo med narodi, da razložimo »Jutrovo« razlago mi.

Kaj pomeni pravnotehnično ena gospodarska in pravna celota? Neizogibno to, da je vsa gospodarska, javno- in zasebnopravna zakonodaja enotna. Zahteva o eni gospodarski celoti pomeni torej, da se mora slej ko prej voditi enotna gospodarska politika brez ozira na potrebe pokrajin. Kajti brž ko imajo posamezne pokrajine pravico, da vodijo — v nekem okviru seveda — svojo gospodarsko politiko samostojno in glede na svoje potrebe, ni mogoče več govoriti o eni gospodarski celoti.

Isto velja glede ene pravne celote. Ali imajo posamezne pokrajine pravico do lastne zakonodaje — v okviru skupne ustave seveda — ali pa je nimajo. Samo v prvem primeru je sploh mogoče resno govoriti o kaki samoupravi, ki je brez zakonodajne pravice ne more biti. Če pa pokrajine te pravice nimajo, potem tudi nima zmisla govoriti o kaki samoupravi, kajti potem vlada pač čisti centralizem.

Da prihranimo vsakomur slehernu slepomiškanje: prav dobro vemo, da se lahko govori o pravni in gospodarski celoti tudi v nekem širšem zmislu. Namreč v tem, da gre zgolj za enotnost gospodarskega ozemlja v okviru ustave na zunaj. Toda to je vse samo ob sebi razumljivo tisti hip, ko so priznane skupne državne meje. Če pa kdo takšno samoobsebnost skuša posebej razlagati,

Opazovalec

Šestdesetletnica predsednika »Slovenske matice«

Dr. Dragotin Lončar, slovenski zgodovinar in predsednik »Slovenske Matice« je obhajal 5. novembra t. l. šestdesetletnico rojstva. Dr. Lončar je bil rojen na Brdu pri Podpeči v moravski dolini, vseučilišče je dočrtil v Pragi, kot profesor je služboval v Ljubljani, v Kranju in Idriji in je bil kot ravnatelj I. realne gimnazije v Ljubljani poslan pred leti v pokoj, preden je dopolnil službeno dobo. Bil je nekaj časa tudi prosvetni šef v Ljubljani. Dr. Lončar je najbolj viden učenec Tomaža Masaryka med Slovenci. Že v mladih letih se je začel zanimati za slovensko javno življenje ter je vedno varoval visoka npravna načela svojega velikega učitelja. Napisal je veliko število sestavkov za politične liste in revije, bil je stebler dr. Dermotovih »Naših zapiskov«. Znamenita so njegova dela: »Politično življenje Slovencev«, »O šolski reformi«, »Janez Bleiweis in njegova doba«, »Načrt slovenske socialne zgodovine«, »Politika in zgodovina« itd. Dr. Lončar je sestavil tudi besedilo znane avtonomistične deklaracije slovenskih kulturnih delavcev leta 1921. Bil je vedno bojevnik za slovensko samobitnost ter ni nikoli odstopil niti za las od slovenskega načela. Bil je eden izmed vodnikov slovenskih avtonomistov. Dr. Lončarju čestitamo kot odločnemu Slovincu, nesebičnemu javnemu delavcu in kot predsedniku enega izmed vrhovnih slovenskih kulturnih zavodov, »Slovenske Matice«, k njegovi šestdesetletnici.

Potrebne ugotovitve

Ob osemnajstletnici našega državnega preobrata razmišlja tednik »1551« o tem, kaj nam je tisti preobrat prinesel in zakaj nam je prinesel razmeroma malo. Ko opisuje dogodke okoli 29. oktobra leta 1918., ugotavlja stvarno:

»Tokrat je stal na čelu slovenskega ljudstva Narodni svet, najvišje in pooblaščen predstavništvo naroda, ki ga je usoda v tistih dneh dvignila na stopnjo vseh tistih realnih, neutajljivih in nedvomnih s krvjo in mozgom živečih narodov, za katere je velal ameriški predsednik Wilson, naj svoje politične tvorbe določijo sami, po svoji volji in preudarku. Tokrat so se ustanovljale nove državne tvorbe narodov, ki so bili dotlej brez vsega. Izpod avstro-ogrske monarhije je vstala nova republika Čehov in Slovakov, iz trojnih okov se je izvila nova republika Poljska, razdraženi in izmozgani ruski vojak in delavec sta se na svojo pest lotila starodavnega tlačitelja, carizma, v Zagrebu je snovalo Narodno vijeće... vsepovsod nova predstavništva sproščenih sil, ki so se same lotile reševanja svojih usod.

Pri nas je imel Narodni svet nalogo, da kot najvišji izvršilni organ narodne volje poskrbi za našo nadaljnjo usodo, da nas v tem edinem trenutku z vso odgovornostjo, modro, strokovnjaško in pravilno pelje na tiste poti, ki so jih vzradoščene množice na ulici komaj čustveno, a dovolj močno slutile, ko so vzklikale Sloveniji, Trstu, svobodi, demokraciji, republiki, Wilsonu in podobno.

Slovenski narodni svet tej svoji nalogi ni bil kos. Tisti možje so znali besede o samoodločbi narodov komaj jecljati za kom drugim, ki jim jih je ponudil kot dragocen in potreben kašipot, niso pa teh besed doživeli v njihovem živem, krvavem in samo enem slovenskem prevodu. To so bili še vedno stari avstrijski uradniki — pričakovali so slovenske samoodločbe od kogarkoli in od koderkoli, le da od drugod. Namesto, da bi odločali takoj in absolutno o tem, kaj naj zdaj počne ves iz Avstrije preostali upravni in družbeni aparat, namesto da bi energično in samostojno ukrepali o vsem in vladali vse, so dopustili, da so docela mimo njih odločali o usodi vsega slovenskega ozemlja, o Celovcu in Koroški ter o drugih življenjskih vprašanjih slovenske narodne samoodločbe čisto drugi, nam tuji in nam nasprotni ljudje. Hočemo reči: politični voditelji slovenskega naroda, ki bi bili takrat morali izvesti, realizirati osvoboditev in osamosvojitve slovenskega naroda na vseh področjih njegovega zakonitega življenja, torej osnovati in usmeriti slovensko politično, gospodarsko, kulturno, finančno, vojaško, socialno življenje, ti ljudje so se tedaj zadovoljili z nekaterimi trenutno donečimi naslovi, strankarskimi in osebnimi spletkami, pristojnostnimi prepiri in nazadnje — zatekanje k drugim po odločitve. Politiki brez pravega programa, gospodarstveniki brez znanja, vlada —

vsiljevati in poudarjati, pa obstoji upravičen sum, da mu gre za druge namene.

Skrajna, jutranji »državniki« bi hoteli skozi vrata ene gospodarske in pravne enote vtihotapiti spet svoj nacionalni centralizem.

Le ta umska preproščina, to upanje, da jim bo nasedel dr. Maček ali kdorkoli, ki ima z jugoslovenskim nacionalizmom svoje bridke in boleče skušnje!

brez oblasti. To je ob našem veselju tistih dni druga stran, ob odkritem doživetju slovenskih množic — »votlo diletantstvo njihovih vodij«.

Tako se je zgodilo, da 29. oktober slovenskemu narodu ni dal niti teritorialne skupnosti — naslednji dogodki so nas razbili na tri kose — niti ne takšnih pogojev, pri katerih bi ta narod lahko sam gradil svoje bogastvo in zaživel enkrat svoje samostojno, težko in odgovorno, a polno življenje. Dal nam je komaj trenutek upanja, možnosti, dal nam je osvobojenje, ki ga nismo znali realizirati.

Izkrivljanje

»Slovenski narod« pripoveduje po »Jugoslovenskih novinah« o nekem istrskem mornarju Matetu Iviću, ki je bojda dejal v Belgradu, da tam govore hrvaški, a je isto rekel tudi, ko je bil v Odesi. In še pripoveduje, da je bil ta mornar prepričan, da so vsi »Slovinci« eno, čeprav neki učeni ljudje hočejo, da smo trije narodi.

Ob tej beležki se je res vredno pomuditi, ker je prav sijajen primer jugoslovenskega nestvarnega poročanja.

Kaj pa je prav za prav hotel povedati dobri in preprosti mornar Mate, ko je dejal, da so vsi »Slovinci« eno? To, da so vsi Slovani eno, kajti menda ne bo nihče dejal, da je to enotnost utegnjeval samo na Jugoslovane, ki jih vendar v Odesi ni. Ta sklep je moral priti Matetu nehote, ko je videl, da so ga v srbskem Belgradu in ruski Odesi enako dobro razumeli. Nasledek je preprostega dejstva, da je osnovni besedni zaklad vsem Slovanom v veliki meri skupen, tako da za sporazumevanje v preprostih stvareh za silo zadostuje. V tem pogledu pa ni naš Mate, in oba jugoslovenska lista za njim, res povedal nič novega. »Slovenski narod« bi se bil lahko obrnil na kakega preprostega slovenskega vojaka iz svetovne vojne, ki ga je zaneslo na primer v Galicijo, pa bi bil slišal prav podobne besede glede ukrajinsčine.

Mornar Mate je torej spoznal in ugotovil veliko jezikovno sorodnost slovanskih jezikov. Razločka med jugoslovenskimi, južnoslovenskimi in slovenskimi jeziki ni delal. To pa seveda ne gre jugoslovenom v račun, ki hočejo prvič dejansko v slovanstvu narediti nov narod, jugoslovenskega, in ki hočejo prav zaradi tega odločiti ta jugoslovenski narod od južnih Slovanov s tem, da ločijo od njega Bolgare.

Pa brigajo se jugosloveni za dejstva in logiko! Na mah je pozabljena Odesa, pozabljeni so »Slovinci«, govore samo še »o treh narodih«, ki so eno, in ki so seveda jugosloveni. Mar jim je, če postavlja logika iz dejstev, ki jih navajajo sami, zgolj dvoje na izbiro: ali so vsi Slovani en narod, ali pa so Slovani samo sorodna jezikovna in narodopisna skupina, sestojeca iz več narodov, med seboj jezikovno in kulturno neodvisnih in samostojnih. Tretjega ni, zlasti je brezprimerna abotnost trditev, da bi trije slovanski narodi delali jugoslovenarjem na ljubo izjemo in da bi še povrh bili izločeni iz te nove skupine Bolgari, ki so Srbom zaradi enakega kulturnega izročila precej bližnji, kakor na primer Slovenci, a se zde nevarni imperialističnim namenom skupine koruptnih in v bistvu breznarodnih ljudi.

Za enakopravnost

Naša vseučiliška mizerija je znana in priznana. Pa le ne pridemo iz nje. Te dni smo brali v akademskem glasilu »1551« poziv slovenskih kemikov:

»V takih prostorih, ki ne odgovarjajo niti najprimernejšim zdravstvenim določbam, ki so predpisane po zakonu, ljubljanski kemiki ne moremo delati, ker smo namreč mi tudi ljudje.

Smo tudi proti previsokim laboratorijskim taksam. Za org. laboratorij n. pr. plačajo v Belgradu 250 dinarjev, mi v Ljubljani pa 1400 dinarjev.

Tovariši, naš kemični institut je sramota za slovenskega študenta, naš kemični institut je kup revščine in drastičen primer, kako se pri nas »prema prilikama« lahko prilagodi že jako popularna bajka o enakopravnosti.

Mi pa z vso pravico zahtevamo enakost bremen v laboratorijskih taksah, mi z vso pravico zahtevamo res kemične laboratorije, ker ni nikjer zapisano in uzakonjeno, da moramo biti ravno slovenski akademiki zadovoljni s kletmi, in nazadnje mi z vso pravico zahtevamo tudi za naše gospode profesorje, od katerih so že nekateri pokazali v naših nemogočih razmerah dragocene znanstvene sposobnosti, velike prostore, laboratorije, več časa za znanstveno delo in vse potrebščine, ki jih to delo zahteva.

Hrvaške zahteve

Pod tem naslovom piše poluradno glasilu bivše Hrvaške kmečke stranke med drugim:

»Hrvaško... vprašanje obstoji celih osemnajst let in nikoli ni prenehalo biti aktualno. Bili so sicer časi, ko se ni smelo niti omenjati, ali to še ne pomeni, da ni obstajalo.

Kar se tiče nas Hrvatov, je naše stališče jasno in znano. So, ki hočejo, da postavijo Hrvatje svoje minimalne zahteve, ali to so tisti, ki ne vedo, da naše zahteve niso niti minimalne niti maksimalne, ampak prav take in tolike, kolikor je potrebno za naš narodni razvoj in obstoj. Kakor ne postavlja človek, ki se hoče primerno hraniti, niti minimalnih niti maksimalnih zahtev glede količine hrane, ampak jemlje toliko, kolikor mu je potrebno, torej ne več ne manj, tako velja isto za naše hrvaške narodne zahteve.

To so spet kdaj zelo razločne besede, kakor jih s slovenske strani le poredkoma slišimo, kljub temu, da obstoji slovensko vprašanje natančno, toliko časa, kakor hrvaško, in kljub temu, da je to naše vprašanje zaradi jezikovnih razlik še za znatno stopnjo bolj aktualno. In zgorajšnja primer o človeku, ki se hoče primerno hraniti, bi s popolnili za toliko, da že celo ne bomo nikdar dali, da bi naš človek svoje lastne hrane v primerni količini ne smel jemati, ker se mu je hoče komurkoli, da bi z njo mešetaril in delal kupčije. Po znanem narodnodobrskem geslu namreč, da je naravno, če višja kultura več plačuje, ne pa morebiti večje bogastvo.

Iženačevanje — navzdol

V »Slovincu« beremo, kako z neke strani nadaljujejo s poskusi, maliti naše kulturno delo in v takem duhu vzgajati našo mladino:

Opozarjali smo že, kako se naš jezik slej ko prej zapostavlja, če ne popolnoma prezira, v uradnem poslovanju, danes pa smo primorani, da ugotovimo, kako je naša učna uprava slej ko prej v nezmanjšani meri v službi unitarizma in centralizma, kakor je bila pod diktatorskimi jugoslovenskimi režimi. Zdi se torej, da naša državna »prosveta«, kakor to panogo danes imenujemo, tvori neki poseben otok v toku našega državnega življenja in snovanja, ki uživa predpravičo, da se ga želje in misli ter zahteve političnega razvoja našega ljudstva, pa sploh večine v državi nič ne tičejo, ampak da sme neovirano z državno avtoriteto utrjati in širiti v mladini miselnost unitarističnega jugoslovenskega lažipatrotizma.

»Slovenec« omenja nato slaboglasno knjigo »Istorija srbskohrvatskoslovenačkog jezika«, ki smo jo tudi mi že lansko leto omenili in zaradi njene znanstvene nemogočnosti odklonili, kakor so to storili vsi pravi slovenski pedagogi. Človek bi zategadelj mislil in pričakoval, da je ta knjiga — spisal jo je neki Franjo Poljanec — zginila s slovenskih učnih načrtov. Kaj še! Kakor poroča »Slovenec«, je izšla celo v novi izdaji in velja slej ko prej za učno knjigo na naših srednjih šolah. In ta knjiga, ki izkrivlja našo narodno in kulturno podobo, ki mali Trubarja in Prešerna, a slavi v vsakem pogledu brezpomembnega Vraza, ta naj oblikuje naraščajoče pokolenje slovenskega izobraženstva!

Tudi to je eden izmed grehov, ki ga Slovenci jugoslovenom ne bomo pozabili.

Naše lesno gospodarstvo na tleh

V Belgradu izhajajoči gospodarski obzornik »Jugoslovenska šuma« prinaša v svoji 5—6. številki letošnjega letnika v slovenščini pisan sestavek o propadanju slovenske lesne industrije. Iz njega prinašamo sledečo statistiko o zaposlenosti delavcev v lesni industriji:

Januar	Slovenija	Ostala država
1935	4037	38.537
1935	9666	42.411
1936	7891	49.042

Od leta 1935. naprej do 1935. v Sloveniji in v ostali državi dviganje, od 1935. na 1936. v Sloveniji strahoten padec od 9666 kar na 7891, torej za 1775 delavcev v enem samem letu, v ostali državi pa istotako nepričakovan dvig od 1935. leta na 1936. leto od 42.411 na 49.042, torej za 6631 delavcev. Od kod to? Kako to, da v Sloveniji tako strašen padec, v ostali državi pa vedno tako nepričakovan dvig in oboje v enem in istem letu? Slovenijo so prizadele sankcije, ali ostale države niso? Da! Slovenijo so prav do kosti, ostale države pa niso! Slovenija je namreč skoraj ves svoj les, kar ga je imela za izvoz, oddajala Italiji, ostali deli države pa so večinoma izvažali le drugam. In tako je z uvedbo sankcij naš lesni izvoz skoraj popolnoma zastal, lesni izvoz iz ostale države pa se obdržal in ne se samo obdržal, ampak še celo napredoval.

Ne verjamem, da bi se bilo to stanje kaj spremenilo po odpravi sankcij, ker Italija noče kupovati od sankcionističnih držav. Kaj pa potem z našim lesom? Treba bo usmeriti izvoz kam drugam! Kam? V Prednjo Azijo in Severno Afriko! Kdo ga pa bo? Država! — Samo država more to storiti. Glede lesa na jugu je to že davno storila. Naša lesna industrija samo moleduje in predlaga. Dosegla dosedaj še ni nič. In dvomimo, da bo dosegla sploh kaj, dokler ne dobi Slovenija svoje popolne samouprave. Skušenj ima v tem pogledu vsaj že dovolj.

Bobnar Janez.

Kaj je demokracija?

Na to vprašanje odgovarja Masaryk v svojih razgovorih s češkim pisateljem Karlom Čapkom: »Nekoč sem dejal, da je demokracija diskusija. Toda prava diskusija je mogoča samo tam, kjer si ljudje med seboj zaupajo in pošteno iščejo resnico. Demokracija je razgovor med enakimi, preudarjanje svobodnih državljanov pred vso javnostjo. Pravim: med enakimi. Vem, da ljudje niso enaki; nikjer na svetu niti med ljudmi niti v naravi ni enakosti — je samo mnogovrstnost, samo kot neumrjoče duše smo res enakovredni... Demokratični ideal ni samo političen, ampak tudi socialen in gospodarski. Komunistem odklanjam. Brez individualizma, brez nadarjenih in izumljivih posameznikov, brez sposobnih vodnikov, brez genijev dela ne moremo organizirati družbe pametno in pravično. Demokracija pomeni v socialnem oziru premago ponižujočega uboštva; v republiki, v demokraciji ne sme biti mogoče, da izkoriščajo posamezniki ali stanovi svoje someščane, v demokraciji ne sme biti človek človeku sredstvo. Naravno mnogovrstnost je treba obnoviti z delitvijo in hierarhijo funkcij in dela; organizacija ljudi ni mogoča brez nad- in podrejenih, toda biti mora ravno organizacija, ne pa privilegij, ne aristokratsko gospostvo, ampak medsebojna služba. Demokracija rabi vodnikov, ne gospodov.«

Več presodnosti

V razdobju petih dni smo imeli dvoje javnih predavanj iz planinstva. O enem smo poročali zadnjič in ga hkratu odločno odklonili kot pomanjkljivega po vsebini in obliki.

To sredo smo poslušali drugega predavatelja, Ivana Bučerja, o predmetu »Obrazi gora«. Bilo je to predavanje pravo nasprotje prvega. Skrben, izbran jezik, pripovedovanje nikoli enolično, izraz vsebini primerno stopnjevanje. Zlasti nekatere »obrazce« je predavatelj znal podati v veliki plastičnosti.

Skratka predavanje je bilo vredno napete pozornosti, ki so mu z njo sledili poslušalci.

Teh pa ni bilo toliko, kolikor bi jih bilo predavanje zaslužilo. Ta slabi obisk je tem bolj obžalovanja vreden, če ga primerjamo s številnim obiskom pri prejšnjem slabem predavanju. Kakor da bi bilo to mnoge odbilo, da so razočarani nad njim pri drugem ostali doma.

Toda ne sme biti, da bi slaba stvar izpodrivala dobro. Pred vsem je dolžnost našega razumnštva, da samo ravna kritičneje in da najprej izbira in tehta, potem šele sodi. Razočaranje nad eno stvarjo ne dovoljuje odklanjanje druge, še neznan. Narobe, omogočuje samo, da se ljulika razraša.

Gotovo so še drugi vzroki. Eden izmed njih je brez dvoma ta, da je dvoje predavanj o sorodnem predmetu za razdobje petih dni preveč. Treba je torej tudi na tem polju ekonomije in organizacije. Tistega pa, ki bi se morebiti organiziranju skušal odtegovati, je treba javno zaznamovati.

Sava Radič-Mirt:

Črtomirjeva vrnitev

Načrt za filmsko tragedijo v treh dejanjih. — Dalje.

(Vse pravice pridržane)

4. nastop

Ponižno se zgrnejo škofje in grofje okoli kralja in se opravičujejo.

Vihing: Oprosti, veličastni kralj, po milosti božji naš najvišji vladar, da smo se v pregorečnosti za tvojo moč in slavo frankovskega naroda nekoliko razvneli...

Kralj: Znajte, gospodje škofje in grofje, da ste vi le moji, s fevdi in beneficijami plačani sovražniki. Vi nimate srca niti za kralja, niti za ljudstvo, oba izkoriščate samo za lastno oblast in čast. Resnično, jaz sem po milosti božji vaš najvišji vladar in to vam pokažem še danes.

Obrne se k vnuku Arnulfu, ki se je ravnokar vrnil od zunaj in v ozadju začel Vihingu nekaj razlagati:

Hej, Arnulfe, ali so sodniki že končali?

Arnulf: Veličastni kralj, sodniki so sodili po tvoji volji. Ali dovoliš, da vstopijo in razglase obsodbo?

Kralj: Da so po moji volji sodili? Bomo videli.

Vihing: Veličastni kralj, zgodila se je tvoja volja. Tvoja pravična volja je odločila, kdo bo odslej gospodoval na zemlji, germanski Rim ali slovanski Carigrad, German ali Slovan? Oba hujškača, glavi grškoslovanske zarote, sta obsojena na smrt, in sicer: moravski knez Rastislav na smrt z obglavljenjem, in njegov podpihovalec, moravskopanonski nadškof Metodij na smrt na grmadi...

Kralj: Sodniki niso sodili po moji volji, gospodje škofje in grofje, marveč samo po vaši. Takih sodnikov ne potrebujem več. Resnično, jaz sem po milosti božji vaš najvišji vladar in v polni zavešči božanskega izvora svojih pravic se poslužim danes svoje božanske predprave milosti. Oba obsojenca pomilostim, kneza Rastislava na oslepitev, nadškofa Metodija na dosmrtno ječo.

Dragi centralizem

V »Trgovskem listu« beremo: Iz pregleda osebnih in materialnih izdatkov v proračunskih letih 1950 do 1956 se vidi, da so se ti gibali takole (vse v milijonih Din):

leto	osebni izdatki proračunani	dejanski
1950-51	4.205.4	3.854.1
1951-52	4.501.9	4.014.6
1952-53	5.652.7	5.670.5
1953-54	5.565.9	5.724.1
1954-55	5.771.8	5.814.6
1955-56	5.859.1	5.815.2

leto	tvarni izdatki po proračunu	dejanski
1950-51	4.648.5	4.186.8
1951-52	4.479.6	5.568.7
1952-53	4.027.0	3.901.2
1953-54	5.449.2	2.794.2
1954-55	5.142.5	2.504.4
1955-56	5.212.4	2.754.0

Iz tega pregleda se vidi, da so bili zlasti v prvih letih materialni izdatki vedno proračunani višje ko osebni, da pa so vedno osebni izdatki daleč presegljivši tvarne. Zelo značilno je tudi to, da so se v l. 1951-52, ko je torej že nastopila kriza, osebni izdatki še narasli, medtem ko izkazujejo tvarni izdatki stalno padanje. Šele v zadnjem letu je nastalo majhno zboljšanje. Pri tem pa se ne sme prezreti, da so tudi v zadnjem letu osebni izdatki za več ko eno milijardo večji od tvarnih. Zadnji čas je že, da se temu nepravilnemu razmerju napravi konec. Seveda pa ne z redukcijo plač, ki bi pač bila več ko napačna, temveč z zboljšanjem uprave in z njeno decentralizacijo.

Mali zapiski

Prepovedan tisk.

Državno pravdnništvo v Zagrebu je prepovedalo prodajati in širiti:

1. knjižico »Apel poštenoj i demokratskoj javnosti«;

1. letak »Dr. Vladko Maček o nečovječnem postopku prema političkim osudjenicima«;

3. časopisa »Narodno Kolo« in »Hrvatska njiva«.

Vse te tiskovine so izšle v Zagrebu.

Enoten jezik.

Potem naslovom prinaša »Hrvatski dnevnik« dne 10. t. m. na prvi strani karikaturu, kako molé Hrvat, Srb in Slovenec na dolgo jezike iz ust in kako so na koncu zvezani z vrvo v »enotnost«. Pod karikaturu pa vprašuje »Vreme«: »Kako bi bilo, če bi tako izvedli jezikovno enotnost?«

Karikatura se nanaša na znameniti volapükovski predlog »Vremena«, o katerem smo zadnjič pisali.

Sedaj pa, gospodje grofje in škofje, zlasti mejni grofje Karantanije in Furlanije, je napočil zopet čas, da gremo na resno in složno delo za kralja in državo. V slogi je frankovska moč! Po prerokovanju vašega tretjega jetnika, meniha in hiliasta Malahije, se bližajo viharji časi tudi za vas. Na vseh straneh obzorja se kopičijo hudourni oblaki. Od severa navaljujejo Normani in polabski Slovani, od juga pritiskajo po morju Arabci, dalmatinski Hrvati in Neretljani. Zavratno naš zalezuje po stopinjah Ljudevita Posavskega bojeviti panonski knez Kocelj z Bolgari, srbskimi Timočani in Raščani. Na vzhodu napada na malih ladjicah-lastavcih ruski gusar Rurik s skitskih in sarmatskih planjav Carigrad in ograža z njim po Donavi, Savi in Dravi že naše meje pod bolgarsko zastavo. Resnično, po izvirnem grehu se je spremenila zemlja v zverinjak, narode razdvaja le mržnja in prepir, krvavo se koljejo med seboj kot zveri. Kralj Frankov pa jih naj kroti, kralj Frankov naj jim dela red in mir!

Drugo dejanje.

Začetek oktobra 875 na gradu Semeniču v Beli Karniji (Krajini), praznik osvobođenja nadškofa Metodija iz frankovske ječe in čas belokarnijske trgatve. Pod gradom se dviga samostan, ki ga je postavil s prezidavo stare grajske zidanice semeniški graščak Vladimir Semenič Metodijevim slovanskim menihom iz Soluna na tistem mestu, kjer stoji danes cerkva sv. Primoža in Felicijana. Po samostanskem zidovju se vzpenjajo brajde, polne grozdja.

Slovenski knez Kocelj je prišel iz panonske prestolnice v Blatogradu na lov po Gorjancih in na pregled svojih železnih fužin, topilnic in kovačnic na Kučerju nad sedanjim Podzemljem, okoli sedanjega Gradaca in Črnomlja. Upravitelja kneževih železarn sta vlastelina Vladimir Semenič in njegov brat Vinko, graščak na sosednjem Smuku. Vinko je obenem knežev veltrogovec, ki izvažajo železno blago, orožje in orodje na ladjicah po Kolpi, Savi in Dunavu do bregov Črnega morja in ga prodaja slovanskim knezom. V zameno uvažajo sol, kožuho in razkošne izdelke jutrovih dežel.

Dr. Dinko Puc se oglašja!

Belgrajska »Politika« z dne 11. novembra t. l. priobčuje razgovor g. dr. Dinka Puca, bivšega Jevtičevega bana, ki pravi, da hoče sodelovati s srbijsko združeno opozicijo na Slovenskem. Zanimivo je to, da sedaj govori o slovenskem, hrvaškem in srbskem narodu ter posebej o hrvaškem vprašanju.

Kako pozabljivi so nekateri ljudje! Mi pa nismo tako pozabljivi in dobro vemo, kakšno vlogo je imel g. dr. Dinko Puc v dobi tako imenovanih punktacij in ob volitvah dne 5. maja 1955. leta. Zato je malo čudno, ako govori sedaj gospod bivši ban o svobodi in demokraciji.

Nacionalni zemljepis.

»Berliner Lokal-Anzeiger«, glasilo nemško-nacionalnih konservativcev, poroča o neki Tirolki Viktoriji Savs (najbrž Šavs?), ki se je v svetovni vojni bojevala v avstrijski vojski zoper Italijane. Zapiso vredno je, kako podaja njen rodovnik in kakšne predstave ima list o zemljepisnih in narodopisnih razmerah pri nas:

»Kot hči čevljarkega mojstra je bila rojena Viktorija Savs 27. junija 1899 v kopalšču Reichenhallu. Njen oče je izhajal iz Ljubljane na Koroškem, ki je bila po vojni ločena od Avstrije in je prišla k Jugoslaviji.«

Da je to dekle, proslavljeno sedaj od Hitlerja samega kot velika Nemka, slovenskega pokolenja, bi pričalo tudi, da je še po vojni imelo službo pri nas.

Darujte za tiskovni sklad „SLOVENIJE“

Vsakovrstno damsko in moško svilenno ter volнено

PERILO

bogata zaloga žepnih robcev, nogavice, rokavice, modno blago, turistovske potrebščine

po najnižjih cenah

pri tvrdki

Josip Petelinč, Ljubljana za vodo (blizu Prešernovega spomenika)

Urednik in izdajatelj: Tone Klemenčič v Ljubljani

1. nastop.

Solnčni vzhod, iz samostana sredi vinogradov in grmovja se sliši radostna jutranjica menihov. Vodilni glas poje: Hvala, hvala, hvala Ti, vsevišnji Bog, da si nam rešil nadpastirja Metodija! Zbor odpeva: Čast in slava Ti na veke! Knez Kocelj se poslavlja od predstojnika samostana, Starca Svetogoj. Prečula sta vso noč v važnem posvetu.

Kocelj: Vse se zgodi po tvoji volji, prečastni oče, Starec Svetogoj. Ti si nas vodil v borbi za osvobođenje našega nadškofa Metodija, ti si nam vdahnil misel za skupno obrambo svobode. Nocoj se vrši zadnja seja.

Svetogoj: Blagoslovi Bog, vsevišnji Duh! Samo duh ljubezni in resnice ima pravico nositi orožje in ga otimati iz rok uporne duše. Borec duha, ljubi svoj narod in svojo zemljo kakor sam sebe!

Kocelj: Povrni ti Bog, Starec Svetogoj, vse tvoje trpljenje z vencem naše zmage, z vencem slovenske svobode. Spokojno glej v bodočnost slave, Starec Svetogoj! V treh posadih se vlija in kuje noč in dan orožje v mojih topilnicah in kovačnicah. V borbi dobrega duha z razbojniško dušo zmaguje tudi duh samo z orožjem. Kdor ne nosi orožja v duhu ljubezni in resnice, je razbojnik.

2. nastop.

Na poti s Semeniča se pojavita Vladimir in Vinko v spremstvu grajskih hlapcev, otovorjenih z barilci vina in oprtanih s koši jestvin, priboljškov za menihe in jutrišnji praznik.

Vinko: dobro jutro, gospodar. Prinašava ti nujno vest.

Vladimir: Pomisli, gospodar, včeraj popoldne sta privršala kakor dva črna gavrana frankovska meniha Vihing in Rihbald, baje na ukaz kralja Ludovika, z neko razmejitveno komisijo frankovskih grofov in grofinj. In baš sedaj, nepridiprava, kakor dve senci za naše praznično razpoloženje.

Vinko: Starec Svetogoj, kaj nam je storiti?

Svetogoj: Vstopite za trenutek, gospoda.

Kocelj, Vladimir in Vinko odidejo v samostan, Starec Svetogoj obstane zamišljen na pragu.

Vihing, ta mrtvaški ptič in tekmeč nadškofa Metodija, kaj išče na Semeniču? (Dalje prih.)